

OLASZ LAJOS*

HORTHY KORMÁNYZÓ NÉMETORSZÁGI LÁTOGATÁSA 1938 AUGUSZTUSÁBAN

VISIT OF REGENT HORTHY TO GERMANY IN AUGUST 1938

ABSTRACT

In summer 1938, Hitler was already preparing to gain control of Czechoslovakia. Hitler expected full co-operation of the Hungarian Government for the sake of re-acquiring Highland annexed in 1920. On 21st August 1938, Regent Horthy, accompanied by several of his ministers, visited Germany, where he was welcomed with high celebration. During the discussions, Hitler made attempts to induce the Hungarian delegation to get involved in the military action against Czechoslovakia. However, Horthy and his ministers rejected it. They referred to the unpredictability of the Hungarian military forces, the intervention of France and Great Britain, and the unpredictable reactions of the Little Entente states. Hungarian politicians insisted on revision, but preferably they wanted to implement it by way of negotiations. Consequently, on 22nd August they agreed with the Little Entente states that Hungary was allowed to get armed freely; however, they mutually relinquished to resort to force. The German government was disappointed to find that it could not count on Hungary in its plans.

Az Anschluss után kiéleződött a német–csehszlovák viszony. Prága a német nyomással szembeni erődemonstrációként május 21-én részleges mozgósítást rendelt el. Másnap a brit külügyminiszter, Lord Halifax üzenetben figyelmeztette a német vezetést, hogy egy Csehszlovákia elleni katonai támadást sem Franciaország, sem Nagy-Britannia nem nézne tétlenül. Adolf Hitler azonban ekkor már eldöntötte, hogy mindenképpen visszaszerzi a Szudéta-vidéket, és amint lehetősége nyílik, megsemmisíti Csehszlovákiát. A német haderő vezetésében számos ellenzője akadt a Führer tervének. Ludwig Beck vezérezredes a Wehrmacht vezérkari főnöke vagy Walther von Brauhitsch vezérezredes a német szárazföldi haderő főparancsnoka úgy ítélte meg, hogy a csapataik nincsenek kellően felkészülve egy háború megindításához.¹ A német vezetés számára ebben a helyzetben felértékelődött a tervezett akcióba bevonható szövetségesek szerepe. Mivel Magyarországnak jelentős területi követelése volt Csehszlovákiával szemben, de a sikeres revízióhoz nagyhatalmi támogatásra volt szüksége. Hitler arra számított, hogy a magyar kormányt könnyen meg lehet nyerni egy katonai akcióhoz. Hermann Göring vezértábornagy, légügyi miniszter június elején megbeszélést folytatott Sztójay Döme berlini magyar követtel, és konkrétan felvetette, hogy egy német–csehszlovák fegyveres konfliktus esetén Berlin számíthatna a honvédség közreműködésére, és így Budapest is érvényesítheti területi igényeit.²

Július elején Budapestre látogatott Wilhelm Keitel tüzérségi tábornok, a Wehrmacht főparancsnoka. Megbeszélései során felvetette, hogy a német csapatok egy Csehszlovákia elleni akció esetén átvonulást kérnének egyes nyugat-magyarországi körzeteken. Valójában azonban tájékozódni kívánt, hogy adott esetben Németország számíthatna-e a magyar haderő közreműködésére. A közvetlen vezérkari egyeztetések elől azonban Keitel egyelőre

* Dr. Olasz Lajos PhD adjunktus, Szegedi Tudományegyetem JGYPK.

kitért, közölte, hogy előbb politikai vonalon kell az együttműködésről megállapodni, utána következhetnek a katonai megbeszélések.³ Augusztus elején újabb hírek érkeztek Berlinből, hogy a német területi követelések elutasítása esetén, Hitler mindenképpen katonai erőfő alkalmazni, melyre akár már szeptemberben sor kerülhet. Az új információk nyomán a kormányzó részletes tájékoztatást kért a honvédség helyzetéről. A jelentésből kiderült, a magyar haderő egyelőre nincs abban a helyzetben, hogy fegyveres konfliktusba bonyolódhasson. Hiányoztak a modern harceszközök, páncélos csapatok, nehéztüzérség, nem állt rendelkezésre számottevő légierő, a lőszerkészlet mindössze 2 napra volt elegendő.⁴

Augusztus folyamán Wilhelm Canaris altengernagy, a német katonai hírszerzés főnöke, és Beck vezérezredes megbízásából több német összekötőtiszt járt Magyarországon. Kurt von Tippelskirch vezérőrnagy, illetve Helmuth Groscurth őrnagy tájékoztatta a magyar vezetést a Csehszlovákiával kapcsolatos helyzet alakulásáról, a gyorsított ütemben folyó katonai előkészületekről. Bizalmasan azonban azt is közölték, hogy a tábornoki kar egy része igen kockázatosnak tartja a Csehszlovákia elleni frontális támadást. Utaltak rá, hogy szerencsés volna, ha a kormányzó, küszöbön álló németországi látogatása során fékezően tudna hatni Hitler háborús szándékaira, és inkább a tárgyalásos megoldás lehetőségét hangsúlyozná.⁵

Augusztus 11-én az MTI hírül adta, hogy Horthy Miklós nagyobb kormányküldöttség kíséretében augusztus 21-én Németországba utazik. A meghívás még a tavasszal érkezett, bár félhivatalos formában, konkrét időpont előzetes egyeztetése nélkül. Augusztus elején azonban a németek szorgalmazni kezdték az utazás mielőbbi kitűzését. Augusztus 22-re tervezték egy új német nehézvízrepülő vízrebocsátását, erre invitálták az Osztrák–Magyar Monarchia hadi flottájának egykori főparancsnokát és feleségét, akit felkértek a hajó megkeresztelésére. A cirkáló eredetileg a Tegetthoff nevet kapta volna. Felmerült azonban, és ezt a kormányzó is jelezte, hogy a szövetséges Olaszország számára kellemetlen lenne, ha az új hajót arról a Wilhelm von Tegetthoff admirálisról neveznék el, aki 1866-ban, a lissai ütközetben legyőzte a jelentős túlerőben lévő olasz flottát. Így a hajó (a magyarok felé tett gesztusként is) az 1697-es zentai csatában a török felett döntő győzelmet arató hadvezér, Savoyai Jenő nevét kapta. Az Osztrák–Magyar Monarchia flottájában korábban mindkét hadvezér nevét hadihajó viselte, a Prinz Eugen csatahajó parancsnoka 1918-ban Horthy Miklós volt.⁶

A meghívás, és annak időzítése mögött nyilvánvalóan politikai szándék húzódott meg. Magyarországon az István király halálának 900. évfordulójára szervezett ünnepségsorozat még nem fejeződött be, számos hivatalos eseményre került sor augusztus 20. után is, miközben az államfőt és a miniszterelnököt németországi látogatásra hívták. Mindez jól jelezte, hogy a kormányzó utazása koránt sem protokolláris jellegű, hanem fontos diplomáciai esemény, amely szoros kapcsolatban áll a csehszlovák helyzet kiéleződésével.

Augusztus 21–23. között a jugoszláviai Bledben konferenciát tartottak a kisantant államok, melyen Magyarország fegyverkezési egyenjogúságának elismerése, az erőszakról való kölcsönös lemondás és a magyar kisebbségek helyzetének javítása volt a téma. A tanácskozás időpontját májusban tűzték ki, és ekkor még senki sem gondolt a gyors megegyezés lehetőségére. A nyár folyamán azonban a Csehszlovákia elleni német katonai előkészületek hatására a kisantant államok már hajlottak a megállapodásra. A magyar államfő közelgő németországi látogatása arra ösztönözte Belgrádot, Bukarestet és Prágát, hogy mielőbbi megegyezésre törekedjen a magyar kormánnyal, csökkentve ezzel egy német–magyar közös katonai akció valószínűségét.⁷

Augusztus 17-én Sztójay felkereste Joachim von Ribbentrop német külügyminisztert, és tájékoztatta, hogy a Magyarország és a kisantant közötti, korábban eredménytelen tárgyalások felgyorsultak, és hamarosan sor kerülhet egy megállapodás megkötésére is. Ribbent-

rop leplezetlen rosszallással fogadta a hírt. Közölte Sztójayval, hogy az adott helyzetben rendkívül szerencsétlennek tartaná, ha Budapest megegyezésre jutna a kisantanttal, különösen Csehszlovákiával. Egy ilyen megállapodás nem tudná garantálni a magyar kisebbség helyzetének javulását, rontaná viszont Magyarország revíziós esélyeit, mert az elcsatolt területei visszaszerzését csak a Berlinnel való együttműködés biztosíthatja.⁸

A helyzet ismeretében a kormányzó bizalmas megbeszélést tartott Imrédy Béla, Kánya Kálmány, Bethlen István és Eckhardt Tibor részvételével. Elhatározta, hogy ha németországi útja során felkérést kap a Csehszlovákia elleni katonai akcióban való közreműködésre, a fennálló területi igények hangsúlyozása mellett, a honvédség felkészületlenségére hivatkozva a fegyveres részvételt elutasítja. Megpróbál hatni Hitlerre, hogy ne bocsátkozzon bizonytalan kimenetelű katonai vállalkozásba, hanem keressen tárgyalásos megoldást.⁹

A kormányzó németországi fogadása egy kis közép-európai állam vezetőjéhez képest szokatlanul díszes külsőségek közepette zajlott, uralkodónak kijáró pompa kísérte. Hitler igyekezett elkápráztatni a magyar delegációt, hogy rávegye a kormányzót a Csehszlovákia elleni közös akcióra. A fényes fogadtatásban szerepet játszott, hogy Horthy Miklós volt az első államfő, aki Hitler hatalomra jutása óta hivatalos látogatást tett Németországban, de valószínűleg túl akarták licitálni a brit uralkodó néhány héttel korábbi, franciaországi utazásának külsőségeit is. A díszes ünnepségekkel és a katonai parádékkal a Führer demonstrálni akarta egész Európa előtt a Német Birodalom gazdasági és katonai erejét.¹⁰

A magyar küldöttség 1938. augusztus 20-án éjszaka indult útnak. A delegáció tagja volt Imrédy Béla miniszterelnök, Kánya Kálmán külügyminiszter és Rátz Jenő honvédelmi miniszter. A kíséretben helyet kapott Uray István a kormányzói kabinetiroda és Jány Gusztáv altábornagy, a katonai iroda főnöke, Csáky István a külügyminisztérium kabinetfőnöke. A küldöttséget elkísérte Otto von Erdmannsdorff budapesti német követ is. A határállomáson várta a szerelvényt Sztójay és Hardy Kálmán alezredes, berlini magyar katonai attasé. Csatlakozott a magyar delegációhoz egy nagyobb számú német küldöttség is, Karlgeorg Schuster tengernagy és Alexander von Dörnberg, a külügyminisztérium protokollfőnöke vezetésével. A különvonat augusztus 21-én 11 órakor érkezett meg Bécsbe. A feldíszített pályaudvaron Arthur Seyss-Inquart, Ausztria (Ostmark) birodalmi főbiztosa mondott köszöntő beszédet. A szerelvény Linz, Passau és Regensburg érintésével haladt tovább. A németek minden útba eső állomást fellobogóztak, a nagyobb településeken ünneplő tömeg köszöntötte a magyar delegációt.¹¹

A kormányzó vonata augusztus 22-én 9.08-kor érkezett meg Kielbe. A fogadóünnepségen Hitler mellett megjelent a német kormány számos tagja, Ribbentrop külügyminiszter, Otto Meissner államminiszter, Walther Funck gazdasági és Joseph Goebbels propagandaügyi miniszter, Heinrich Himmler birodalmi SS vezető, valamint a német haderő vezetői, Brauhitsch és Keitel, Erich Raeder vezértengernagy, a német flotta főparancsnoka, Erhard Milch vezérezredes, a német légierő főinspektora és más magas beosztású tisztek. A fogadás után a kormányzó és felesége, valamint Hitler és szűkebb kísérete végigautózták az ünnepi díszbe öltöztetett várost, majd a kikötőben felszálltak a Nixe állomáshajóra, és azal érkeztek a Germánia hajógyárba. Az öbölben a német flotta legnagyobb úszóegységei horgonyoztak, teljes zászlódíszben. A gyár kikötőjében a cég elnöke, Krupp von Bohlen und Halbach köszöntötte a vendégeket. Az avatási beszédet Seyss-Inquart birodalmi főbiztos mondta. Kiemelte, hogy az új cirkáló névadója, Savoyai Jenő herceg személye Ausztria és a német Birodalom egységét, illetve a német–magyar fegyverbarátságot egyaránt megtestesíti, és ezt erősíti a Monarchia egykori flottaparancsnokának, Horthy Miklósnak a jelenléte is. Ezt követően, 10.20-kor Horthy Miklósné megkeresztelte az új hajót.¹²

Az ünnepség után a kormányzó felesége és a magyar kíséret egy része felszállt a Patria motoros hajó fedélzetére. Mintegy 200 vendég kapott ide meghívást, kormánytagok, veze-

tő katonatisztek, a berlini magyar követség munkatársa, külföldi diplomaták. Miután a Patria felszedte a horgonyt, és kihajózott, rövid fogadás keretében a vendégeket bemutatták a kormányzó feleségének. Hitler és szűkebb kísérete, Ribbentrop, Himmler, Funk, Brauhitsch, Keitel, Milch, a magyar kormánytagok társaságában a Grille futárhajóra szálltak. A kormányzó, Raeder vezértengernagy, valamint Sztójay és Hardy kíséretében a Nixe űrhajó fedélzetén a laboei haditengerészeti emlékműhöz indult, hogy lerója kegyeletét az I. világháborúban elesett 35 000 német tengerész előtt. Majd átszállt a Grille fedélzetére, ahol már Hitler várta. A két államfő a fedélzeten sétálva hosszabb beszélgetést folytatott.¹³

Horthy tiszteletére 14 órától nagyszabású flottabemutatót tartottak, melyen 110 hajóegység és 37 búvárhajó vonult fel. A bemutató hadgyakorlattal folytatódott, ahol gyorsnaszádok manővereztek, a tengeralattjárók torpedókat indítottak, a flotta több egysége sortűzet adott le kijelölt célhajókra, a levegőben megjelentek a Luftwaffe gépei, és megszólaltak a légvédelmi lövegek is. Az esti órákban rövid szünet következett, majd sötétedéskor éjszakai gyakorlatra került sor, amely 23 órakor ért véget. A bemutató, melyhez hasonlót Horthy 1918 óta nem látott, az ágyúk hangja, a torkolattűzek fénye által is megteremtett háborús hangulat nagy hatással volt a kormányzóra. Az erődemonstráció természetesen nemcsak a magyar vendégek lenyűgözését szolgálta, hanem figyelmeztetésül szánták a potenciális ellenfeleknek is.¹⁴

A német sajtó rendkívül nagy hangsúlyt adott a magyar államfő látogatásának, és szuperlatívuszokban beszélt Horthyról. A lapok a kormányzót a tengerek legnagyobb élő hadvezérének, a magyar nemzeti kultúra és az egész európai keresztény civilizáció hős oltalmazójának nevezték, aki először aratott győzelmet a bolsevizmus felett. Kiemelten foglalkozott Horthy látogatásával a francia és a brit sajtó is. A lapok megállapították, hogy uralkodónak kijáró külsőségekkel fogadták, és a tiszteletére szervezett flottafelvonulás az I. világháború vége óta a német haditengerészet legnagyobb szabású bemutatója volt.¹⁵

A kormányzói látogatás protokolláris része kiválóan sikerült. A politikai megbeszélések azonban már koránt sem a német elképzelések szerint alakultak. A délután folyamán, a gyakorlat szünetében, négy szemközti tárgyalásra került sor Hitler és Horthy között. Ezt a megbeszélést egyes források augusztus 23-ra teszik. Ennek az lehet az oka, hogy a hivatalos protokoll szerint 23-ra tervezték az érdemi tárgyalásokat, a Führer azonban már 22-én megpróbálta döntésre bírni a kormányzót a Csehszlovákia elleni magyar fellépés ügyében.¹⁶

Hitler közölte, hogy végleg elszánta magát Csehszlovákia felszámolására, ha lehet nyomásgyakorlással, ellenállás esetén azonban akár háborúval is. Kijelentette, hogy Nagy-Britannia és Franciaország nem fog fegyveresen fellépni Csehszlovákia védelmében, nem kockáztat meg egy háborút, amire még nincs felkészülve. Ezért is kell gyorsan lépni. A Führer katonai közreműködést várt volna a honvédség részéről. Remélte, hogy Magyarország teszi meg az első lépéseket Csehszlovákia ellen, ezzel magára vállalja a konfliktus kiobbantójának szerepét, és megfelelő indokot biztosít Németországnak a beavatkozásra. Értésére adta a kormányzónak, hogy Magyarország számíthat mindazon területek visszacsatolására, amit a közös akció során a honvédség elfoglal.¹⁷ Horthy azonban kijelentette, a magyar haderő nincs abban az állapotban, hogy fegyveres fellépést vállaljon. Nem rendelkezik kellő számú nehézfegyverrel és gépesített harceszközzel, hogy a határon kiépült csehszlovák erődrendszert sikeresen leküzdhetné. Az 1938 tavaszán induló győri program még csak az elején tart, és jelentősebb eredmény másfél-két év múlva várható, de legalább félév kell ahhoz, hogy a honvédség bevethető legyen. Hitler korszerű fegyveranyag szállítását helyezte kilátásba, a magyar haderő számára, ami inkább csak kecsegtető ígélet volt a részéről, mert nehéztüzérség és gépesített harceszközök tekintetében Németország is komoly hiányokkal küzdött.¹⁸

A kormányzó azzal válaszolt, hogy egy katonai akció könnyen összeurópai konfliktust generálna. Párizs és London várhatóan nem maradna tétlen, számolni kellene Jugoszlávia és Románia fellépésével, kiszámíthatatlan lenne a Szovjetunió magatartása is. A század eleji katonai doktrínák maritim szemléletét képviselő kormányzó nagy meggyőződéssel érvelt a tengerek feletti ellenőrzés elsődleges jelentősége és a brit flotta legyőzhetetlensége mellett. Kifejtette, hogy ha Nagy-Britanniának hosszabb felkészülési időre van is szüksége, végül érvényesíteni fogja a fölényét. Ezzel Németországnak is számolnia kell.¹⁹ Hitler mélységesen csalódott az elutasító magyar álláspont miatt. Budapest közismert revíziós törekvései, a magyar politikai és katonai vezetők Prága ellenes megnyilatkozásai nyomán egyértelműen pozitív válaszra számított. Különösen ingerelte a kormányzó Nagy-Britannia iránti leplezetlen nagyrabecsülése. A beszélgetés egy pontján, türelmét veszítve leintette a kormányzót, hogy számárság a brit fölény emlegetése. Horthy viszont nem volt hozzászokva, hogy bárki ilyen udvariatlanul beszéljen vele, ezért megbántottan félbeszakította a megbeszélést, és távozott.²⁰

Horthy később rövid beszélgetést folytatott Brauhitsch vezérezredessel is a közép-európai helyzetről. Brauhitsch elmondta, hogy a német katonai vezetés számos tagja aggályosnak tartana egy Csehszlovákia elleni támadást, melyre a német hadsereg még nincs kellően felkészülve. A várható francia, brit és esetleg szovjet katonai beavatkozás súlyos helyzetbe hozhatná Németországot. Brauhitsch, arra kérte a kormányzót, hogy megfelelő alkalommal próbálja lebeszélni Hitlert egy esetleges elhamarkodott akcióról.²¹

Augusztus 22-én Rátz Jenő Keittel folytatott megbeszélést. Keitel nyíltan közölte vele, hogy a Csehszlovákia elleni katonai akció már eldöntött tény. Ebben feltétlenül számítanak a magyarok közreműködésére is. A támadás időpontját a megfelelő időben Hitler közli Horthyval. Rátz azonban több ellenvetést is tett. Emlékeztette Keitelt, hogy a korábbi tárgyalások során a német fél is realitásnak látta, hogy a honvédség csak 1940-re éri el azt az ütőképességet, amellyel egy támadó háborúban részt vehet. Ugyancsak felvetette, hogy a magyar vezetés csak Olaszország bekapcsolódása esetén érezné úgy, hogy minden akadály elhárult a katonai fellépés elől, Róma azonban egyelőre nem nyilatkozott a részvételről.²²

A nap végén a kormányzó beszámolt kísérte tagjainak a Hitlerrel és Brauhitsch-csal folytatott beszélgetésekről. A kormánytagokat meglepte, hogy Hitler milyen nyíltan beszélt a támadási tervekről, és hogy a németek nemcsak Magyarország katonai közreműködésére számítanak, hanem egyenesen a honvédségtől várnák a kezdeményezést. Időközben a magyar delegáció tájékoztatást kapott, hogy a kisantant kész a megállapodásra Magyarországgal, és a tárgyalásokról hamarosan kommunikét adnak ki. Számítani kellett arra, hogy a megbeszélések eredményeinek nyilvánosságra hozása német részről kedvezőtlen reakciókat vált ki. Ebben a helyzetben a kormányzó és a miniszterek egyetértettek abban, hogy az ország sem a haderő állapota, sem a külpolitikai kockázatok miatt nem vállalhat önálló katonai fellépést, de még azt sem, hogy a német támadással egyidőben akciót indít.²³

Augusztus 23-án 10 órakor Horthy, Hitler és a kísérőjük tagjai átszálltak a Patria fedélzetére. A hajó a Vilmos császár-csatornán az Északi-tenger felé indult. Az utazás következő állomása Helgoland szigete volt. Mivel a 22-én Hitler és Horthy között lezajló megbeszélésnek nem volt feszes protokolláris formája (időbeli keret, egyeztetett téma, jegyzőkönyv) hirtelen félbeszakadását egyik fél sem tekintette végleges helyzetnek. Hitler remélte, hogy a magyar álláspont megváltozik, és a kormányzó is tudta, hogy a revízió kérdésében együtt kell működnie a német vezetéssel. A feszültség levezetése érdekében a Führer 23-án nem kezdeményezett politikai tárgyalást Horthyval. Bár volt alkalmuk beszélgetni, inkább csak semleges témák kerültek szóba. A kormányzóval ellentétben Hitler meggyőzőbbnek tartotta a magyar kormány tagjait, mindenekelőtt Imrédyt, ezért a politikai tanácskozásokat másnap délelőtt kormány szinten folytatták.²⁴

Augusztus 23-án Ribbentrop Imrédyvel és Kányával tárgyalt. Kánya tájékoztatta Ribbentropot, a kisantant államokkal kötött megállapodásról, és az ezt tartalmazó kommuniké várható megjelenéséről. A magyar külügyminiszter igyekezett bagatellizálni az egyezmény fontosságát. Közölte, hogy a magyar kisebbségi jogok bővítése továbbra is nyitott kérdés maradt, ezért csak egy ideiglenes megállapodás született, nincs szó teljes körű, mindhárom kisantant országot érintő nemzetközi szerződés megkötéséről. Jelezte, hogy a kommuniké kiadását nem a magyar kormány szorgalmazta, és sem ő, sem a miniszterelnök nem ismeri pontosan a nyilvánosságra kerülő tájékoztató szövegét. Ez nem felelt meg a valóságnak, és erről a németek is tudtak. Apor Gábor, a külügyminiszter állandó helyettese és Bakách-Besseney György belgrádi magyar követ folyamatosan tájékoztatta Kányát a megbeszélések alakulásáról, és a magyar küldöttség kommunikációját, telefonjait a németek megfigyelték.²⁵

Ribbentrop élesen bírálta a megállapodást. Kifejtette, hogy egy ilyen egyezmény nem garantálja Magyarország biztonságát Jugoszláviával és Romániával szemben, megköti viszont a kezét a Csehszlovákia elleni katonai fellépés tekintetében. A megegyezés a külső szemlélő számára azt sugallja, hogy Budapest el akar határolódni a német–csehszlovák konfliktustól. Ezzel azonban Magyarország gyakorlatilag lemond a revízióról, hiszen ha valaki nem vesz részt az eseményekben, nem is kaphat a végén semmit. Kánya értelmezése szerint viszont a bledi egyezmény biztosította Magyarország hátát Jugoszlávia felől, hiszen Belgráddal és Bukaresttel minden vitás kérdésben sikerült megállapodni. Csehszlovákia azonban nem fogadta el a kisebbségi kérdésben támasztott magyar igényeket, így Prágával szemben Budapest megőrizte cselekvési szabadságát. Amikor a német külügyminiszter megismételte a kifogásait, Kánya, a tapasztaltabb diplomata fölényével közbevetette, hogy „elmondom még egyszer, egészen lassan, így talán majd Ribbentrop úr is megérti”.²⁶

Ribbentrop szerette volna megtudni, hogy a Csehszlovákia elleni hadművelet során mikor számíthatnának a honvédség beavatkozására. Indítana-e Magyarország előzetes katonai akciót, vagy egyidőben támadna a német haderővel, esetleg a német offenzíva után néhány nappal lépne akcióba. Erre azonban nem kapott választ. Amikor konkrétan feltette a kérdést, hogy mit tesz a magyar kormány, ha Németország katonai akciót indít, Imrédy és Kánya biztosították a német külügyminisztert Magyarország politikai támogatásról, a katonai részvételt azonban, a nemzetközi reakciókra és a honvédség felkészültségére hivatkozva egyelőre kizárták. A magyar aggályokra válaszul Ribbentrop kifejtette, hogy Jugoszlávia vagy Románia fellépésétől nem kell tartani, mert ezek az országokon nem vállalnának nyílt konfrontációt a tengelyhatalmakkal. Franciaország és Nagy-Britannia sem fog beavatkozni, mert ezzel csak európai méretű háborúvá terjesztenének ki egy helyi konfliktust. A magyar miniszterek azonban szkeptikusan fogadták ezt a derülítő helyzetértékelését, és továbbra is kitartottak az álláspontjuk mellett. Imrédy és Kánya vezérkari megbeszéléseket tartott volna szükségesnek, hogy pontosan tisztázzák, milyen jellegű beavatkozást vár a német vezetés, és cserébe milyen támogatást nyújtana Magyarországnak. Ribbentrop azonban a katonai egyeztetést csak a magyar részvétel előzetes kinyilvánítását követően tartotta aktuálisnak.²⁷

Ribbentropot meglepte a magyarok ellenállása. Amikor Kánya elterelő manővereit megunva, elkezdte kioktatni a magyar külügyminisztert, hogy mit kellene, és mit nem kellene tennie Magyarországnak, Kánya, egyszerűen leintette, mondván „vagyok én is olyan okos, mint Ön, fiatalember”. A megbeszélés eredmény nélkül, feszült hangulatban ért véget. Kánya magabiztos, esetenként fölényes fellépése miatt Ribbentrop a későbbiekben nem szívesen tárgyalt vele, és a látogatás során Hitler sem fogadta őt négy szemközti megbeszélésre. A németek magatartását azonban nem elsősorban Kánya fányar stílusa befolyásolta, hanem a fegyveres beavatkozást határozottan elutasító magyar álláspont.²⁸

Délután Hitler és Horthy partra szállt Helgolandon, az Északi-tengerben fekvő apró szigeten, amelyet az elmúlt években valóságos erődítménnyé építettek ki. A Führert és a magyar kormányzói párt a helyi lakosság nagy ünnepléssel fogadta. A kormányzónak megmutatták a jórészt föld alá süllyesztett katonai létesítményeket.

A délután folyamán, már Hamburg felé hajózva megbeszélésre került sor Hitler és Imrédy között, melyre Kánya nem kapott meghívást. A Führer az Osztrák–Magyar Monarchiában szocializálódott, és az új Németországgal szemben érezhető fenntartásokkal viseltető Kányával szemben meggyőzőtöbbnek tartotta a dinamikusabbnak vélt, és a kormányfői hatalomcentralizálástól sem idegenkedő Imrédyt. A magyar miniszterelnök azonban közölte, hogy bár kormánya tökéletesen megéri és osztja Berlin álláspontját, egy azonnali katonai akciót nem tud vállalni. A visszautasítás tompítása érdekében Imrédy annyit hozzátett, hogy legfeljebb a konfliktus kirobbanását követő két hét elteltével kerülhetne sor magyar fegyveres fellépésre. Azt természetesen a magyar miniszterelnök is pontosan tudta, hogy ha Németország megtámadná Csehszlovákiát, az első két hétben már minden eldőlné. Hitler erre kijelentette, hogy ha Magyarország nem kíván bekapcsolódni a Csehszlovákia elleni katonai akcióba, Németország ezt nem erőlteti. Ugyanakkor figyelmeztette Imrédyt, hogy „aki ott akar lenni a lakomán, annak a főzésben is segídenie kell”.²⁹

A német vezetés nem számított ilyen határozott és egyöntetű visszautasításra a magyar politikusok részéről. Bízott benne, hogy a két évtizeden át dédelgetett revíziós tervek és a gyors siker reménye együttműködésre sarkallja Budapestet. Hitler azonban egyelőre nem akarta kimutatni, hogy várakozásai nem igazolódtak. Még mindig számított a magyar kormány megnyerésére, de a nagy pompával megrendezett kormányzói látogatást kísérő kiemelt hazai és nemzetközi figyelem miatt is leplezni igyekezett a csalódottságát. Nehéz helyzetben voltak a magyar delegáció tagjai is. Mindenképpen napirenden akarták tartani a revízió kérdését, különösen most, hogy a nemzetközi helyzet jelentős változások lehetőségét hordozta. Nem kívánták elveszíteni Németország támogatását, és azt sem zárták ki, hogy egy későbbi alkalommal akár katonailag is fellépjenek az elszakított területek visszacsatolása érdekében. Egyelőre azonban semmiképp sem akartak fegyveres konfliktusba bonyolódni, különösen nem úgy, hogy esetleg Magyarország vállalja az „agent provocateur” szerepét.³⁰

Augusztus 24-én reggel a Patria és a Grille Hamburgba érkezett. Hitler, Horthy és szűkebb kíséretük átszállt a Hamburg jachtra, és körbehajózták az óriási kikötőt. Ezt követően a kormányzó látogatást tett a Blohm und Voss hajógyárban. Hitler és Horthy sok ezer ünneplő munkás között lépdelve járta be az üzemcsarnokokat. A látogatással Hitler nemcsak a német hajóépítő kapacitást kívánta demonstrálni, hanem saját népszerűségét, a német munkások lelkes magatartását is igyekezett bizonyítani.³¹

Délben a városházán Karl Kaufmann birodalmi helytartó és Hamburg polgármestere adott nagyszabású fogadást a vendégek tiszteletére. A fogadást követően a kormányzó és kísérete vonaton Berlinbe indult. Hitler a pályaudvaron elbúcsúzott a kormányzói pártól, de öt perccel később maga is vonatra szállt. A Führer szerelvénye később megelőzte a magyar vendégeket szállító vonatot, így a Berlinbe érkezésükkor ismét csak Hitler köszöntötte őket. Ezt az ügyes protokollfogást már Mussolini németországi látogatása során is alkalmazta. A kormányzó fényes berlini fogadásán megjelent Göring is, aki eddig nem vett részt az eseményeken.³²

A kormányzói párt a wilhelmstrassei elnöki palotában szállásolták el. Este 9 órakor az új birodalmi kancellária épületében nagyszabású fogadást tartottak a tiszteletükre. Hitler a pohárköszöntőjében a két ország gyümölcsöző együttműködéséről beszélt. Megemlékezett a két nép közötti régi barátságról és fegyvertársi kapcsolatról. Kijelentette, hogy a német-ajkú területek egyesítésével a birodalom hamarosan eléri végleges történelmi határait. Ez-

zel igyekezett megnyugtatni a háború konfliktustól tartó magyar vendégeket és talán a szélesebb nemzetközi közvéleményt is. A kormányzó válaszában elismeréssel szólt Németország dinamikus fejlődéséről, és reményét fejezte ki, hogy mindez a további békés építőmunka alapjául szolgál. A formálisan egybecsengő pohárköszöntők ellenére a jelenlévők számára is egyértelművé vált, hogy a két fél törekvései jelentős mértékben különböznek.³³

A német–magyar megbeszéléseket erősen megterhelte a kisantant államokkal megkötött megállapodás. A bledi tárgyalások során Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia képviselői elismerték Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát, ugyanakkor a felek kölcsönösen lemondtak az erőszak alkalmazásáról. A magyar kisebbség jogaival kapcsolatban Jugoszlávia és Románia elfogadta, Csehszlovákia viszont túlzottnak találta a magyarok által támasztott igényeket. Az első két kérdésben Magyarország mindhárom állam vonatkozásában parafálta az egyezményt, a kisebbségi kérdésben azonban csak Jugoszláviával és Romániával született megállapodás. A megegyezés így is nagy jelentőségű volt. Megnövelte Magyarország külpolitikai mozgásterét. A kisantant országok gyakorlatilag elismerték a magyar állam jogát, hogy fellépjen a területükön élő magyar kisebbség érdekei képviselőiben. A megállapodást a nyugati hatalmak is üdvözölték, különösen az Anschluss és a májusi csehszlovákiai válság után, mert azt remélték, hogy segíthet Közép-Kelet-Európa stabilitásának helyreállításában.³⁴

A bledi tárgyalásokról szóló kommüniké augusztus 23-án este jelent meg. A világsajtó azonnal felkapta a hírt. A lapok úgy értékelték a bledi megbeszéléseket, hogy Magyarország és a kisantant kibékült, és ezzel rendeződött Közép-Európa helyzete. A francia és brit újságok elsősorban az erő alkalmazásáról való kölcsönös lemondást üdvözölte. Még az olasz lapok is pozitívan kommentálták a megállapodást, melyet Róma részben saját diplomáciai sikerének is tekintett, és amely jól beleillett a Délkelet-Európával kapcsolatos olasz külpolitikai tervekbe. A magyar sajtó úgy interpretálta a bledi megegyezést, hogy ezt a lépést Németország sem ellenzi, hanem inkább üdvözli. Berlin és Róma már évek óta szorgalmazták, hogy Budapest próbálja rendezni a viszonyát a szomszédjaival.³⁵

A bledi megállapodás, és annak nagy nemzetközi visszhangja felháborította Hitlert és környezetét. Egyértelműen németellenes lépésnek értékelték. Különösen azt nehezményezték, hogy a megegyezésre akkor került sor, amikor már a fegyveres együttműködésről egyeztettek a magyar vezetéssel. Ribbentrop úgy fogalmazott, hogy a kisantanttal kötött megállapodással a magyarok „hátba támadták” Németországot. A németek rosszállását csak fokozta, hogy a bledi megegyezés mellett demonstrálva, a kormányzó Berlinbe érkezésekor a román és a csehszlovák követ is megjelent a pályaudvaron. A csehszlovák követ jelenléte jelezte, hogy a német–cseh konfliktusban Prága semleges magatartásra számít Magyarország részéről, ami jelentősen csökkenti a német katonai fenyegetés súlyát. Hitler dühösen reagált a közjátékra.³⁶

Augusztus 25-én 9 órakor a kormányzó megkoszorúzta a hősök emlékművét, majd részt vett a város kelet-nyugati tengelyét alkotó Charlottenburgi sugárúton megrendezésre kerülő nagyszabású katonai díszszemlén. A parádéra 12 000 személy kapott meghívót, de az utcákon, a házak ablakaiban mintegy 1 millió ember nézte végig a felvonulást. A szemle során, két órán át vonultak a csapatok, gyalogos és lovas alakulatok, fogatolt és gépi vontatású tüzérség, páncélos járművek, összesen 26 000 katona. A felvonulás minden jelenlévőt lenyűgözött és félelmetes hadigépezetként mutatta be a német haderőt.³⁷

A magyar küldöttség, amikor elindult a németországi látogatásra, tisztában volt vele, hogy a vendéglátók állásfoglalást várnak majd a Csehszlovákia elleni fellépés kérdésében. A magyar kormány revíziós céljai megvalósítása érdekében támogatta Németország törekvését, a háborús megoldást azonban magyar részről vállalhatatlannak tartotta. A kormányzó és kísérete azt remélte, hogy a katonai részvétel elutasítása ellenére, a későbbi együtt-

működés reményében, megőrizhetik Németország támogatását a revízió megvalósításához. Kánya számolt azzal, hogy a kormányzó németországi utazása lépéskényszerbe hozza a kisantant államokat, és mielőbbi megegyezésre ösztönzi őket. A kisantanttal való megállapodás ugyanakkor megerősíti a békés megoldást preferáló magyar politika pozícióit, és alátámasztja a katonai részvételre vonatkozó német kérések elutasítását. Azt azonban nem tudta a magyar vezetés, hogy a német támadás előkészítése már a megvalósítás szakaszába lépett. Ebben a helyzetben a német vezetés sokkal kisebb toleranciát tanúsított a magyar kormány kivárára épülő álláspontja és a fegyveres közreműködés előli elzárkózásával szemben. Túlságosan nagy jelentőséget és széleskörű visszhangot kapott a bledi megállapodás is, amit Kánya csak egyfajta ellensúlyként kívánt felhasználni. Nem számított arra, hogy a német fél a diplomáciában szokatlan nyíltsággal, nyersséggel juttatja majd kifejezésre nemtetszését.³⁸

A feszült helyzet enyhítése érdekében augusztus 25-én délelőtt a magyar delegáció lelkes hangú sajtókonferenciát tartott a németországi tapasztalatokról. Imrédy méltatta a fényes fogadtatást, a német gazdaság és a haderő látványos fejlődését. A politikai tárgyalásokról azonban csak annyit mondott, hogy mindkét félnek alkalma nyílt világosan kifejteni az álláspontját. Azt már nem tette hozzá, de a megfogalmazásból egyértelműen kiderült, hogy a két álláspont között lényegi különbségek adódtak. Imrédy bagatellizálta a bledi tárgyalások jelentőségét, hangsúlyozva, hogy csak egy ideiglenes megállapodás született, és ez került nyilvánosságra. Magyar részről már a tárgyalások folyamán világossá tették, hogy a végleges megegyezés a kisebbség helyzetének alakulásától függ. Ezt erősítette meg a némi késéssel megérkező Kánya is, aki kijelentette, hogy a kisebbségi jogok tekintetében Magyarország messzemenő kötelezettségvállalást vár Csehszlovákiától. Ez azonban eddig nem történt meg, így a bledi megállapodás (Prága vonatkozásában) egyelőre nem lépett érvénybe.³⁹

Kánya újabb találkozót kért Ribbentroptól, és a megbeszélés során a magyar revízió német támogatásának megőrzése érdekében a katonai részvétel kérdésében engedékenyebben nyilatkozott. Közölte, hogy a honvédség gyorsított ütemű felkészítése esetén, a magyar haderő talán már október elejére olyan állapotban lesz, hogy közreműködhet egy Csehszlovákia elleni akcióban. Kezdeményező szerepet viszont nem vállalt. Ragaszkodott ahhoz is, hogy bármilyen magyar katonai akcióra csak akkor kerülhet sor, ha jugoszláv vagy román részről nem kell beavatkozástól tartani. Kánya, korábbi álláspontja felpuhítása ellenére, továbbra is időnyeresre játszott. A német felkészülésről szóló hírek alapján úgy vélte, hogy Hitler október elején mindenképpen akcióba lép. Így a magyar haderő legfeljebb csak menet közben csatlakozhat a német támadáshoz. Magyarországnak tehát nem kell kétes szerepet vállalnia egy háború kirobbantásában, a régió destabilizálásában.⁴⁰

Ribbentrop heves szemrehányásokat tett a bledi megállapodásról kiadott kommuniké miatt. Közölte, hogy sokan ebben a német–magyar együttműködés megroppanását látják. Kánya továbbra is azzal érvelt, hogy nincs szó mindhárom kisantant államra vonatkozó egyezményről. Csehszlovákia aligha fogja teljesíteni a kisebbségi kérdésben támasztott elvárásokat, és ez felmenti Budapestet az erőszak alkalmazásáról való előzetes lemondás kötelezettsége alól. A bledi megállapodás valóban kétirányú taktika volt a magyar diplomácia részéről. Egyrészt, segített elkerülni, kivédeni, hogy német felszólításra nem kívánt katonai akcióba bonyolódjon az ország – másrészt viszont a kisebbségi jogok előtérbe állításával, megőrizte cselekvési szabadságát revíziós törekvései érvényesítéséhez.⁴¹

Abban mindketten egyetértettek, hogy komoly jelentősége van annak, hogy a bledi tárgyalásokat hogyan interpretálja a magyar sajtó a hazai és nemzetközi közvélemény előtt. Ennek megfelelően fokozatosan változott a hazai sajtó hangneme. A lapok kezdetben nagy lelkesedéssel fogadták, és komoly diplomáciai sikerként értékelték a bledi megállapodást.

Kiemelték a fegyverkezési egyenjog visszanyerését, de békés revízió szempontjából kedvezően értékelték az erőszakról való kölcsönös lemondást is. Széles körképet adtak arról, ahogyan a világsajtó kommentálta a megegyezést. A magyar lapok idézték a Times értékelését, amely szerint a régió békéje szempontjából meghatározó fontosságú a megállapodás, de a Daily Telegraph írását is, amely szerint a bledi egyezmény előmozdíthatja a csehszlovák–német vita tárgyalásos rendezését is. Augusztus 25. után azonban megváltoztak a híradások. A bledi tárgyalásokkal kapcsolatban nagyobb hangsúlyt kapott, hogy a megállapodás csak ideiglenes jellegűnek tekinthető, és érvényessége a magyar kisebbség helyzetének javításától függ, ami azonban Csehszlovákia esetében egyelőre megoldatlan.⁴²

Augusztus 25-én Rátz Jenő ismét tárgyalt Keittel, aki megerősítette, hogy a Csehszlovákia elleni katonai fellépés bármelyik pillanatban bekövetkezhet. Többször is hangsúlyozta, hogy Németország nem kíván nyomást gyakorolni a magyar vezetésre. Nyilvánvaló azonban, hogy a régóta várt revízióra éppen a német akció teremthet alkalmat. Felvetette, hogy a lengyelek is területi igényekkel léptek fel, és ha Magyarország nem mozdul időben, lemaradhat a teljes körű revízióról. Keitel utalt arra, hogy a német haderő ausztriai átcsoportosítása egy dél felől indítandó hadművelet végrehajtásához komoly nehézségekbe ütközik, ezért is lenne fontos a magyar honvédség közreműködése. Rátz biztosította Keitelt a magyar fél együttműködési készségéről, amelynél csak a túl korai időpont jelent akadályt.⁴³

A délutáni órákban újabb négy szemközti megbeszélésre került sor Horthy és Hitler között. A Führer szemrehányást tett, a kormánynak, hogy a Csehszlovákia elleni katonai akcióval kapcsolatos fenntartásait Brauhitsch vezérezredessel is megvitatta. Hitlert komolyan bosszantotta, hogy a magyar államfő is erősíti a német tábornokokban azokat a kétségeket, ellenérveket, amelyeket a nyár folyamán csak hatalmi szóval tudott visszaszorítani. Kijelentette, hogy a katonai vezetés csupán a végrehajtó az ilyen ügyekben, a döntések jogát magának tartja fenn. A kormányzó viszont közölte, hogy mindig maga dönti el, hogy kivel és miről beszél, ebben nem fogad el semmiféle korlátozást. Majd közbevetette, hogy katonai természetű kérdésekbe célszerű lenne mérlegelni az illetékes tábornokok álláspontját. A beszélgetés meglehetősen feszült légkörben folytatódott, és minden eredmény nélkül zárult.⁴⁴

Hitler még 25-én is remélte, hogy sikerül rávenni a kormányzót a katonai közreműködésre. A tervei megghiúsulása miatti csalódottságát leplezni alig tudó Führer azzal a gondolattal foglalkozott, hogy „halaszthatatlan államügyekre” hivatkozva lemondja részvételét az estére tervezett operaelőadáson. Egy ilyen gesztus azonban, különösen a bledi kommuniké és a körülötte támadt nemzetközi sajtóhírverés után nyilvánvalóvá tette volna Németország diplomáciai kudarcát, és ellehetetlenítette volna a magyarokkal való további megbeszéléseket. A német vezetésnek komoly érdeke fűződött ahhoz, hogy nyitva hagyja a magyarokkal való későbbi megegyezés lehetőségét. Így este Hitler is elkísérte a kormányzói párt a Lohengrin díszelőadására. A darabot eredetileg Horthy választotta, a zenei élmény mellett alig titkoltan azért is, mert a szövegben utalás történik a korabeli magyarság jelentős katonai erejére.⁴⁵

Augusztus 26-án 9.30-kor a kormányzó és kísérete Potsdamba indult, ahol koszorút helyezett el Nagy Frigyes síremlékénél. A magyar küldöttség tagjait délben Ribbentrop látta vendégül a charlottenburgi kastélyban. A kormányzó Hitler társaságában kocsizott ki Charlottenburgba. A vendéglátók még ekkor sem mondtak le teljesen a magyar delegáció meggyőzéséről. Külön-külön igyekeztek rávenni a küldöttség tagjait, hogy hassanak a kormányzóra a fegyveres fellépés vállalása érdekében. Biztosították a magyar beszélgető partnereket, hogy a konfliktus csak helyi jellegű marad, nem fog európai léptékű háborúvá szélesedni. A magyar politikusok azonban fenntartották ellenérveiket. Imrédy a Weizsäcker

külsőügyi államtitkárral folytatott megbeszélésen kifejtette, hogy Magyarország egyetért a német törekvésekkel, és kész együttműködni a Csehszlovákia elleni fellépésben, a magyar beavatkozás időpontja azonban a jugoszláv semlegesség biztosításától függ, de komoly aggodalmat okoz a döntésnél a várható francia és brit magatartás is. A visszaúton Berlinbe, Imrédy ismét szóba hozta Ribbentrop előtt, hogy meggyőződése szerint egy Csehszlovákia elleni német támadás esetén Franciaország katonai lépéseket tesz majd. Erre Németországnak is fel kellene készülnie. Ribbentrop viszont kizárta a Nyugat katonai fellépését.⁴⁶

Augusztus 26-án Rátz Jenő felkereste Beck vezérezredest. A megbeszélésen egyetértettek abban, hogy ha Németország támadást indít Csehszlovákia ellen, az aligha marad elszigetelt konfliktus. Várhatóan beavatkoznak a nyugati hatalmak. Beck azonban nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a döntés Hitler kezében van. Az OKW főnöke támogatta, hogy vezérkari egyeztetésre kerüljön sor a magyarokkal. A megbeszélés érdekessége volt, hogy Beck vezérezredest már augusztus 18-án benyújtotta a lemondását, mert nem értett egyet egy kellő előkészítés nélküli katonai akcióval. A lemondást Hitler augusztus 27-én fogadta el. Beck utóda Franz Halder tüzérségi tábornok lett. A magyar honvédelmi miniszter rövid megbeszélést folytatott Brauhitsch vezérezredestel. A csehszlovákiai válsággal kapcsolatban mindkét tábornok borúlátóan nyilatkozott. Úgy vélték, hogy a német katonai támadás akár egy világméretű háborút is kirobbanthat. Franciaország beavatkozását mindketten biztosra vették. Brauhitsch azonban leszögezte, hogy a haderő azt teszi, amire Hitler utasítja.⁴⁷

A nap folyamán Rátz Jenőt Hitler is fogadta. Ezt a találkozót a protokoll nem indokolta, különösen, hogy a Führer Kánya külügyminiszterrel sem folytatott érdemi tárgyalást. Hitler valószínűleg arra számított, a katonákat talán könnyebb lesz megnyerni a fegyveres akció tervének, mint a nemzetközi reakciók miatt aggályoskodó politikusokat. Rátz ismert német orientációja és szélsőjobboldali kapcsolatai révén Hitler remélte, hogy személyében megfelelő szószólóra talál, aki a magyar kormányban a katonai megoldás mellett kardoskodik.⁴⁸

A megbeszélés során a Führer cáfolta a magyarok által korábban felvetett aggályokat. Kijelentette, hogy Franciaország és Nagy-Britannia beavatkozásától nem kell tartani, és távol tartja magát az eseményektől Szovjetunió is, a német–csehszlovák konfliktus így nem fog európai háborúvá szélesedni. Hitler igyekezett nyomást gyakorolni Rátzra amikor kifejtette, hogy ő személy szerint annak örülne, ha a cseh területek német megszállásával egyidőben Szlovákia magyar fennhatóság alá kerülne. A lengyelek azonban ugrásra készen állnak, és ha Magyarország bizonytalankodik, könnyen lekérhet revíziós igényei érvényesítéséről. Jelezte, hogy további területi változtatásokat már nem tervez, tehát ha Magyarország elszalasztja ezt az esélyt, valószínűleg már nem adódik újabb lehetőség a számára. Németország egy csehszlovák provokáció után azonnal támadást indít, és Berlin provokációnak tekint minden kisebbség elleni atrocitást, vagy bármilyen katonai lépést, akár egy védelmi célú mozgósítást.⁴⁹

Rátz viszont kifejtette, hogy csak most indult a honvédség átszervezése és átfegyverzése, így a magyar csapatok az ősz folyamán aligha vállalkozhatnak komolyabb katonai műveletre. Ismét felvetette a jugoszláv magatartás kiszámíthatatlanságát, illetve, hogy további államok bekapcsolódásával összeurópai háború fenyegethet. Hitler indokolatlannak nevezte ezeket a félelmeket, majd nyíltan felvetette, hogy Németország számára az lenne a kedvező, ha a magyarok lépnének először, például súlyos követeléseket támasztanának Prágával szemben. Ha a csehszlovák kormány ezt elutasítaná, és katonai intézkedéseket tenne, vagy esetleg összetűzés robbanna ki a magyar határon, akkor Németország a szudétánemek védelmére hivatkozva, az agresszor bélyege nélkül avatkozhatna közbe. A Führer megemlítette, hogy ha katonai akcióra kerülne sor, a német légierőnek szüksége lenne rádióírá-

nyító állomások Magyarországra telepítésére, illetve engedélyre, hogy a csehszlovák légtérben bajba kerülő német gépek leszállhassanak magyar légi bázisokon. Rátz örült, hogy valamiben végre pozitív választ adhat. Biztosította Hitlert, hogy a légügyi vonatkozású kéréseket Magyarország akkor is készséggel teljesíti, ha nem vesz részt a Csehszlovákia elleni támadásban.⁵⁰

Augusztus 26-án újabb megbeszélésre került sor Imrédy, Kánya, illetve Ribbentrop között. A magyar külügyminiszter ismét igyekezett a bledi megállapodás miatti német felháborodást enyhíteni. Kijelentette, hogy teljes körű megegyezés csak Jugoszláviával és Romániával jött létre. Hangsúlyozta, hogy a magyar kormány Csehszlovákiától komolyabb kisebbségi intézkedéseket kért, Prága viszont erre eddig nem volt hajlandó. Mivel az egész egyezmény hatályba lépése a kisebbségi kérdés kielégítő rendezésének a függvénye, a jelen helyzetben Magyarország nincs elkötelezve Csehszlovákia irányában. A nyomaték kedvéért Kánya megemlítette, hogy a brit diplomácia szemrehányást tett, amiért Budapest túlzott igényeket támasztott Prágával szemben, és ezzel megnehezíti a Csehszlovákiával való megegyezést.⁵¹

Augusztus 26-án, 15.30-kor a kormányzó és kísérete elutazott Berlinből. A pályaudvaron Hitler búcsúztatta, udvarias formák között, de már koránt sem azzal a túlradó kedvességgel, amivel az érkezésekor fogadta. Fél óra elteltével a szerelvény megállt Eberswald állomáson, ahol Göring köszöntötte a magyar államfőt, és szűkebb kíséretével együtt vendégségbe invitálta, Karinhalba. Egy néhány órás vadászatot, majd a vacsorát követően a magyar küldöttség a következő vasútállomásra hajtatott, és ismét vonatra szállt. A szerelvény 22 órakor Nürnberg felé indult. A Göringgel folytatott beszélgetés során a kormányzó ismét leszögezte, hogy Magyarország kész csatlakozni a Csehszlovákia elleni német fellépéshez, erre azonban katonailag legkorábban 1939 tavaszára áll majd készen. Ha Hitler egy fél évvel elhalasztaná a tervezett akciót, akkor abban talán már a honvédség is szerepet tudna vállalni. Göring megértőnek mutatkozott. Kijelentette, hogy ő maga is jobbnak tartaná, ha a konfliktus csak a következő tavasszal robbanna ki. Felajánlotta, hogy tárgyal a jugoszláv politikusokkal, hogy Magyarország teljes biztonságban érezhesse magát a felvidéki revízió esetén.⁵²

Göring rövid megbeszélést folytatott Imrédyvel is. Kérte, hogy egy Csehszlovákiával szembeni fegyveres konfliktus esetén a német légierő működtethessen rádióállomásokat és használhasson szükségreptereket magyar területen. Imrédy meglepődött Göring azon kérdésén, hogy a honvédség miért olasz, miért nem német repülőgépeket vásárol. A miniszterelnök megjegyezte, hogy erre nézve már több kísérlet is történt, de német részről sem a legújabb haditechnikát, sem az egyes típusok licencjogát nem hajlandók eladni, és a már megrendelt hadianyag leszállításában is komoly késések vannak. Göring közbenjárást ígért ezekben az ügyben. Ezzel azonban inkább csak felvezette a következő kérdését, hogy a német–csehszlovák konfliktus elhúzódása esetén a magyarok tudnának-e benzint szállítani Németországnak. Imrédy azonban kijelentette, hogy a legutóbb feltárt olajlelőhelyek kitermelése is legfeljebb a magyar szükségletek biztosítására elegendő. Göring megértő magatartása azonban nyilvánvalóan csak taktikai megfontolásból eredt. Ő maga is többször visszatért arra, hogy Magyarországnak feltétlenül részt kellene vennie a német haderővel együtt Csehszlovákia felszámolásában, mert ha a magyar vezetés elszalasztja a megfelelő alkalmat, lehet, hogy a revízió lehetősége örökre kicsúszik a kezéből.⁵³

Augusztus 27-én 9.15-kor Horthy különvonata befutott Nürnbergbe, a látogatás utolsó állomásának helyszínére. A vendéglátó itt Rudolf Hess miniszter volt, Hitler helyettese. A kormányzónak megmutatták a zászlódiszbe öltözött várost, a műemlékeket, elsősorban azonban a párnapoknak otthont adó grandiózus építményekkel igyekeztek elkápráztatni a magyar vendégeket. Az eredeti tervek szerint a kormányzói pár a Zsófia termes gőzösön

tette volna meg az utat Passautól Budapestig. A Duna magas vízállása miatt azonban csak Linzben tudtak hajóra szállni, odáig vonaton utaztak. Augusztus 28-án 9.30-kor indult Linzből a hajó és 30-án 8.05-kor lépte át a magyar határt. Imrédy és a kormánytagok a hivatalos program végeztével vonatra szálltak, már 28-án hazaérkeztek Magyarországra.⁵⁴

Kánya azon igyekezett, hogy a német–magyar tárgyalások kudarcra, a kialakult feszült helyzet Magyarországon ne kerüljön a nyilvánosság elé. Hivatalos nyilatkozataiban vagy személyes beszámolóiban egyaránt azt hangsúlyozta, hogy a németországi látogatás kiválóan sikerült. Bled miatt a németek nem tettek komolyabb szemrehányást. Hitler nem erőltette a Csehszlovákiával szembeni közös fellépést és erre vonatkozóan nem is született semmiféle ilyen egyezmény. A hazai lapok kósza hírnek nevezték, hogy a német vendéglátók politikai kérést vagy netán követelést intéztek volna a magyar delegációhoz. Kijelentették, Hitler semmi olyasmit nem kért, ami ne fakadna a két ország közötti barátságából.⁵⁵

A küldöttség hazaérkezése után a budapesti német követ a diplomáciai szokásoknak megfelelően bejelentkezett a kormányzóhoz és a miniszterekhez, hogy tapasztalataik felől érdeklődjön. A magyar politikusok ugyanolyan óvatosan nyilatkoztak Erdmannsdorff előtt, mint a külföldi útjuk során, hangsúlyozták az együttműködési szándékot, de hangot adtak a gyakorlati akadályoknak is. Kánya kijelentette, hogy Magyarország hajlandó a Csehszlovákia elleni fellépésre, de csak akkor, ha reális esély van a sikerre, ésszerűtlen kockázatot nem vállalhat magára az ország. Megítélése szerint Franciaország és Nagy-Britannia magatartása lesz a mérvadó, az befolyásolja a kisantant államok lépéseit, és azon múlik a Prágával szemben támasztott követelések sikere. Rátz Jenő közölte Erdmannsdorffal, hogy a magyar haderő kész részt venni egy Németországgal egyeztetett katonai akcióban. Erre azonban a csak a német támadás után kerülhet sor, annyi idő múlva, amikor már biztos lehet az ország, hogy nem történik jugoszláv vagy román katonai beavatkozás. Minden esetre a Vezérkar főnöke néhány napon belül Németországba utazik részletesebb katonai megbeszélésekre. Horthy lenyűgözőnek nevezte németországi tapasztalatait. Leszögezte azonban, hogy bár húsz éven át mindenkinél jobban kívánta a revíziós igények teljesülését, most, a lehetőség küszöbén, a bizonytalan nemzetközi helyzetet óvatosságra inti, és kénytelen megfontoltságot tanácsolni a német vezetőköröknek is.⁵⁶

Hitler, a kormányzói látogatás után dühös kijelentéseket tett a magyarokra vonatkozóan. Élesen bírálta Budapestet, hogy sok mindent szeretne, de képtelen elhatározni magát a cselekvésre. Még hónapokkal később is szemrehányást tett magyar tárgyalópartnereinek, hogy a kieli találkozó során a kormányzó nem értette meg az idők szavát és a katonai megoldás elősegítése helyett csak indokolatlanul aggodalmaskodott. Ezzel elmulasztotta, hogy rövid úton visszaszerezze az egész Szlovákiát, és Németországnak is be kellett érnie a müncheni egyezmény nyújtotta részleges eredménnyel. 1938 nyarán Hitler már Csehszlovákia teljes szétzúzására készült, de egyéb tényezők mellett, a fegyveres közreműködést elutasító magyar magatartásnak is szerepe volt abban, hogy a német vezetésnek egyelőre be kellett érnie a Szudéta-vidék tárgyalásos úton történő visszaszerzésével. A magyar magatartás miatti rosszállást a német vezetés még az első bécsi döntés időszakában is érezte.⁵⁷

A kormányzó németországi látogatására igen feszült nemzetközi légkörben került sor. A magyar vezetés azzal szembesült, hogy küszöbön áll egy olyan fegyveres konfliktus kirobbanása, amely akár európai méretű háborúvá szélesedhet, és amelyben a kisállamok ismét ki lesznek szolgáltatva a nagyhatalmi törekvéseknek. Felismerték, hogy a magyar érdekek érvényesítését már nem a status quo megváltoztathatatlansága, hanem éppen a változás túlzott dinamikája fenyegeti. A magyar politikai elit feltétlenül ragaszkodott a revízióhoz, de azt lehetőleg tárgyalásos úton kívánta megvalósítani. Igyekezett ehhez megnyerni Németország támogatását, fontosnak tartotta azonban a Nyugat jóváhagyását is.⁵⁸

Hitler az egész Felvidék visszacsatolását ígérte, cserébe viszont azt várta, hogy Magyarország vállalja magára az „agent provocateur” szerepét, és ő tegye meg az első lépést a konfliktus kirobbantásához. A magyar vezetés ezt túl nagy árnak találta, és elutasította a német ajánlatot. Más fontos katonai és diplomáciai tényezők mellett, a tartózkodó magyar magatartásnak is szerepe volt abban, hogy Németország lemondott a fegyveres fellépésről és egyelőre beérte a Szudéta-vidék tárgyalásos úton történő megszerzésével.

JEGYZETEK

1. Kershaw, Ian (2000): Hitler 1936–1945: Nemezis. Szukits Könyvkiadó. Szeged. 110–113. old.
2. A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról, 1933–1944 (1968). Összeállították és sajtó alá rendezték, a bevezető tanulmányt írták: Ránki György–Pamlényi Ervin–Tilkovszky Loránt–Juhász Gyula. Kossuth Könyvkiadó. Budapest. 273. old.
3. Páva István (1996): Ország a hadak útján. Magyarország és a második világháború. Pannónia Könyvek. Pécs. 34–35. old.; Hoensch, Jörg (1967): Der ungarische Revisionismus und die Zerschlagung der Tschechoslowakie. Mohr (Siebeck). Tübingen. 79. old.
4. Sakmyster, Thomas (1980): Hungary, the Great Powers and the Danubian Crisis, 1936–1939. University of Georgia Press. Athens. 147–148. old.; Groscurth, Helmuth (1970): Tagebücher eines Abwehroffiziers, 1938–1940. Deutsche Verlagsanstalt. Stuttgart. 102. old.
5. Hardy Kálmán (2008): Az Adriától Amerikáig. Kairosz Kiadó – HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum. Budapest. 357–358. old.
6. MOL K 428. MTI Könyvmatos 421. köt. 1938. augusztus 11.; Horthy Miklós (2011): Emlékira-taim. Európa Kiadó. Budapest. 216. old.
7. Ádám Magda (1968): Magyarország és a kisantant a harmincas években. Akadémiai Kiadó. Budapest. 256. old.; A jugoszláv diplomáciának már a húszas évek közepén voltak kísérletei a Magyarországgal történő megegyezésre annak érdekében, hogy Belgrád elszigetelődését tompítsák. Lásd erre vonatkozóan Vizi László Tamás (2013/a): „Hiszem és remélem, hogy... hamarosan visszatérhet a régi barátság és megértés” Horthy Miklós mohácsi beszéde és a szerb orientáció alternatívája a magyar külpolitikában. Közép-Európai Közlemények. VI. évf. 4. szám 2013/ 4. No. 23. 7-38. old.; Vizi László Tamás (2013/b): The Hungarian Effort to Dissolve the Unity of the Little Entente in 1926. Prague Papers on the History of International Relations, 2013/2. Prague (–Vienna), 134–150. old. A jugoszláv–magyar viszonyról lásd Gulyás László (2012): A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő. Gulyás László (2013): A Horthy-korszak külpolitikája 2. A húszas évek második fele 1924–1931. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.
8. Pritz Pál (1995): Magyar diplomácia a két háború között. Magyar Történelmi Társulat. Buda-pest. 300., 314–315. old.
9. Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936–1945. II. köt. (1965). Összeállította és sajtó alá rendezte: Ádám Magda. Akadémiai Kiadó. Budapest. 545. old.; Groscurth 1970, 102. old.
10. Macartney, Carlyle Aylmer (1957): October Fifteenth. A History of Modern Hungary 1929–1945. I. University Press. Edinburgh. 238. old.; Pritz 1995, 297. old.
11. Újpeéry Elemér (1987): Végállomás Lisszabon. Hét év a magyar királyi külügy szolgálatában. Magvető Kiadó. Budapest. 59. old.; Hardy 2008, 353. old.
12. Függetlenség, 1938. augusztus 23. 1–2. old.; Horthy 2011, 218. old.
13. Magyarország, 1938. augusztus 23. 2–3. old.; Horthy 2011, 217–218. old.
14. Függetlenség, 1938. augusztus 23. 1. old., augusztus 24. 1–2. old.
15. Magyarország, 1938. augusztus 24. 1–3., 14. old.
16. Ádám 1968, 264. old.; Hoensch 1967, 70. old.; Újpeéry 1987, 59. old.; Horthy 2011, 218. old.; MOL K 428. MTI Könyvmatos 422. köt. 1938. augusztus 23.
17. Nagybaconi Nagy Vilmos (1986): Végzetes esztendő, 1938–1945. Gondolat Kiadó. Budapest. 35–36. old.; Újpeéry 1987, 60. old.

18. Horthy 2011, 218. old.; Sakmyster 1980, 179–181. old.
19. Herczeg Géza (1999): A szarajevói merénylettől a potsdami konferenciáig. Magyar Szemle Könyvek. Budapest. 244. old.; Hoensch 1967, 77. old.
20. Macartney 1957, 242. old.; Sakmyster 1980, 179–181. old.
21. Horthy 2011, 220. old.; Hardy 2008, 345. old.
22. Pritz 1995, 323. old.
23. Diplomáciai iratok... 1965, 545. old.; Újpétery 1987, 62–64. old.
24. Horthy 2011, 221. old.; Függetlenség, 1938. augusztus 24. 1. old.
25. Sallai Gergely (2002): Az első bécsi döntés. Osiris Kiadó. Budapest. 59. old.; Pritz 1995, 306. old.
26. A Wilhelmstrasse... 1968, 287. old.; Macartney 1957, 241–243. old.
27. Pritz 1995, 308–310. old.
28. Hill, Leonidas Edwin (hrsg.) (1974): Die Weizsäcker Papiere, 1933–1950. Propyläen. Frankfurt. 138. old.; Hardy 2008, 354–355. old.
29. Juhász Gyula (1988): Magyarország külpolitikája 1919–1945. Kossuth Kiadó. Budapest. 188. old.; Macartney 1957, 242–243. old.
30. Gulyás László (2008): Edvard Benes. Közép-Európa koncepciók és a valóság. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő–Gödöllő. 266. old.; Horthy 2011, 214., 219. old.
31. Újpétery 1987, 65. old.; Magyarország, 1938. augusztus 25. 3. old.
32. Horthy 2011, 222. old.; Újpétery 1987, 65. old.
33. Magyarország, 1938. augusztus 26. 2. old., Horthy 2011, 222. old.
34. Hornyák Árpád (2010): Találkozások – ütközések. Fejezetek a 20. századi magyar–szerb kapcsolatok történetéből. Bocz Nyomdaipari Kft. Pécs. 59–60. old.; Sallai 2002, 58. old.
35. Réti György (1998): Budapest – Róma, Berlin árnyékában. Magyar-olasz diplomáciai kapcsolatok 1932–1940. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest. 129. old.; MOL K 428. MTI Könyvomas 422. köt. 1938. augusztus 24., augusztus 25.
36. MOL K 63. Külügyminisztérium Politikai osztály. 473–474. Szent-Iványi Domokos: Csonka Magyarország külpolitikája (1919–1944). I. 128. old., Macartney 1957, 239–242. old.
37. Horthy 2011, 223. old.; Függetlenség, 1938. augusztus 23. 5. old.
38. Pritz 1995, 308–310. old.; Adám 1968, 258. old.
39. MOL K 428. MTI Könyvomas 422. köt. 1938. augusztus 26.
40. A Wilhelmstrasse... 1968, 289. old.; Páva 1996, 36. old.
41. Juhász 1988, 188. old.; Pritz 1995, 316. old.
42. Magyarország, 1938. augusztus 25. 1-2. old., augusztus 26. 14. old.; Pritz 1995, 321. old.
43. Pritz 1995, 324–325. old.
44. Horthy 2011, 223. old.
45. Magyarország, 1938. augusztus 27. 1. old.; Horthy 2011, 216–217. old.
46. A Wilhelmstrasse 1968, 290–292. old.; Hardy 2008, 355. old.
47. Pritz 1995, 325–328. old.
48. Dombrády Lóránd (2012): A legfelsőbb hadúr és hadserege. Kairosz Kiadó. Budapest. 177–178. old.
49. Pritz 1995, 326–328. old.
50. Nagybaconi Nagy 1986, 36. old.
51. A Wilhelmstrasse... 1968, 291. old.
52. Macartney 1957, 245. old.
53. MOL K 63. KÜM Pol. 473–474. Szent-Iványi Domokos: Csonka Magyarország külpolitikája (1919–1944). I. 151. old.
54. Horthy 2011, 224–225. old.; MOL K 428. MTI Könyvomas 422. köt. 1938. augusztus 28.
55. Ormos Mária (2000): Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós. II. köt. PolgArt Kiadó. Budapest. 543–544. old.; Függetlenség, 1938. augusztus 25. 1. old.
56. A Wilhelmstrasse... 1968, 292–293. old.
57. Pritz 1995, 291., 332–333. old.
58. Nagybaconi Nagy 1986, 36. old.; Horthy 2011, 225. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról, 1933–1944 (1968).
Összeállították és sajtó alá rendezték, a bevezető tanulmányt írták: Ránki György–Pamlényi Ervin–Tilkovszky Loránt–Juhász Gyula. Kossuth Könyvkiadó. Budapest.
- Ádám Magda (1968): Magyarország és a kisantant a harmincas években. Akadémiai Kiadó. Budapest.
Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936–1945. II. köt. (1965). Összeállította és sajtó alá rendezte: Ádám Magda. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Dombrády Lóránd (2012): A legfelsőbb hadúr és hadserege. Kairosz Kiadó. Budapest.
Függetlenség, 1938. augusztus 23–25.
- Groscurth, Helmuth (1970): Tagebücher eines Abwehroffiziers, 1938–1940. Deutsche Verlagsanstalt. Stuttgart.
- Gulyás László (2008): Edvard Benes. Közép-Európa koncepciók és a valóság. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő–Gödöllő.
- Gulyás László (2012): A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.
- Gulyás László (2013): A Horthy-korszak külpolitikája 2. A húszas évek második fele 1924–1931. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő.
- Hardy Kálmán (2008): Az Adriától Amerikáig. Kairosz Kiadó – HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum. Budapest.
- Herczeg Géza (1999): A szarajevói merénylettől a potsdami konferenciáig. Magyar Szemle Könyvek. Budapest.
- Hill, Leonidas Edwin (hrsg.) (1974): Die Weizsäcker Papiere, 1933–1950. Propyläen. Frankfurt.
- Hoensch, Jörg (1967): Der ungarische Revisionismus und die Zerschlagung der Tschechoslowakie. Mohr (Siebeck). Tübingen.
- Hornyák Árpád (2010): Találkozások – ütközések. Fejezetek a 20. századi magyar–szerb kapcsolatok történetéből. Bocz Nyomdaipari Kft. Pécs.
- Horthy Miklós (2011): Emlékirataim. Európa Kiadó. Budapest.
- Juhász Gyula (1988): Magyarország külpolitikája 1919–1945. Kossuth Kiadó. Budapest.
- Kershaw, Ian (2000): Hitler 1936-1945: Nemezis. Szukits Könyvkiadó. Szeged.
- Macartney, Carlyle Aylmer (1957): October Fifteenth. A History of Modern Hungary 1929–1945. I. University Press. Edinburgh.
- Magyar Országos Levéltár K 63. Külügyminisztérium Politikai osztály. 473–474. Szent-Iványi Domokos: Csonka Magyarország külpolitikája (1919–1944).
- Magyar Országos Levéltár K 428. Sajtólevéltár. MTI Könyvomasz
- Magyarország, 1938. augusztus 23–27.
- Nagybaconi Nagy Vilmos (1986): Végzetes esztendő, 1938–1945. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Ormos Mária (2000): Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós. II. köt. PolgArt Kiadó. Budapest.
- Páva István (1996): Ország a hadak útján. Magyarország és a második világháború. Pannónia Könyvek. Pécs.
- Pritz Pál (1995): Magyar diplomácia a két háború között. Magyar Történelmi Társulat. Budapest.
- Réti György (1998): Budapest – Róma, Berlin árnyékában. Magyar–olasz diplomáciai kapcsolatok 1932–1940. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest.
- Sakmyster, Thomas (1980): Hungary, the Great Powers and the Danubian Crisis, 1936–1939. University of Georgia Press. Athens.
- Sallai Gergely (2002): Az első bécsi döntés. Osiris Kiadó. Budapest.
- Újpeéry Elemér (1987): Végállomás Lisszabon. Hét év a magyar királyi külügy szolgálatában. Magvető Kiadó. Budapest.
- Vizi László Tamás (2013/a): „Hiszem és remélem, hogy... hamarosan visszatérhet a régi barátság és megértés” Horthy Miklós mohácsi beszéde és a szerb orientáció alternatívája a magyar külpolitikában. Közép-Európai Közlemények. VI. évf. 4. szám 2013/ 4. No. 23. 7–38. old.
- Vizi László Tamás (2013/b): The Hungarian Effort to Dissolve the Unity of the Little Entente in 1926. Prague Papers on the History of International Relations, 2013/2. Prague (–Vienna), 134–150. old.